

Srečko Kosovel

Letošnje leto je v znamenju Srečka Kosovela. Bolj ko berem njegove pesmi, bolj se mi zdijo aktualne. Kako je lahko tako mlad fant vse to slutil in zakaj nam dobra umetnost vedno govori tudi o času, ki ga živimo. Kako je mogoče, da je Kosovel, ki je zame eden najboljših sodobnih pesnikov, toliko vedel o sodobnosti in prihodnosti? Morda ga je mračna Ljubljana vseeno navdihovala, najbrž pa še bolj želja in hrepenenje, da bi jo lahko končno zapustil in odpotoval v kakšno veliko evropsko prestolnico.

Ljubljana spi. Evropa stopa v grob

IRENA ŠTAUDOHAR

Poseben občutek je, ko gledaš rokopis pesmi *Majhen plašč* Srečka Kosovela. Nekaj se zgodi. Uresniči.

Letošnji pesnikov rojstni dan 18. marca sem v dopoldanskih urah preživela v družbi Dragana Živadinova in drugih obiskovalcev. Začeli smo v Nuku, od blizu videli njegove rokopise, poslušali predavanje Živadinova z naslovom *Kosovel in kosovelci*, s transparenti šli po Vegovi in po nekaterih njegovih poteh v Ljubljani, poslušali Živadinova, ki je deklamiral Kosovelove pesmi in govoril o tem, kakšen je bil njegov pogreb – prijatelji so čez mejo v Italijo in v Tomaj pretihotapili trak slovenske trobojnice.

Potem smo nadaljevali do Moderne galerije in tam pred re-

konstrukcijo *Tržaškega konstruktivističnega ambienta* s kraškim brinjevcem nazdravili pesniku.

Na enem od transparentov, ki so ga mladi igralci tistega dne nosili po Ljubljani, je bil zapisan njegov verz: »Ničesar nimam in vendar mislim: vse, o vse bi vam moral dati.«

Domotožje

Jeseni leta 1916, sredi prve svetovne vojne, se je dvanajstletni Srečko Kosovel vpisal na realko na Vegovi ulici v Ljubljani. Učni jezik v šoli je bil takrat nemški. Mlad fant s Krasa, nežen, lep, poseben, pesniška duša. Zadnji od petih otrok v družini. Vsi so bili neverjetno nadarjeni. Kot v monografiji o Srečku Kosovelu piše literarni zgodovinar Janez Vrečko, so ga starši v Ljubljano poslali tudi zato, da bi ga obvarovali pred grozotami soške fronte.

Uspešno je naredil izpite za prvi letnik in se vpisal kar v drugega ter tako staršem prihranil denar za

Leta 1923 domačim v Tomaj piše o tem, da dobro ve, da ga je mama prosila, naj živi zdravo, a prizna, da je tu in tam nepotrpežljiv grešnik.

eno leto šolanja. Oče si je želel, da bi postal gozdarski inženir in pomagal pri pogozdovanju Krasa, kjer so začeli saditi črni bor. Kras je bil takrat čisto drugačen – prazen, ne-

poraščen, kamen in zemlja. A Srečka, krščen je bil kot Felix Joseph, je zanimala umetnost.

Kot pišejo avtorji *Literarnega atlasa Ljubljane* (Marjan Dolgan, Jerneja Fridl, Manca Volk), je v Ljubljani skupaj s sestro Anico najprej živel v sobi pri Mariji Petrič – na sedanji Gosposvetski cesti nad gostilno Pri novem svetu, ki je bila prav tam, kjer danes stoji hotel Lev.

Srečka je neskončno mučilo domotožje, zato je hodil vsak dan na železniško postajo gledat vlake, ki so vozili v smer Sežane. Nekoč je sestri pustil sporočilo, da ne zdrži več, da odhaja domov, a ga je na poti do postaje dohitela in pripeljala nazaj.

Objave in revije

Leta 1920 je v šolskem glasilu Kres, ki ga je urejal Branko Jeglič, njegov prvi literarni mentor, ki pa

Po njegovih poteh

Srečko Kosovel je bil rojen 18. marca 1904, umrl je 27. maja 1926. V njegovi zapuščini je več kot tisoč pesmi in še več kot sto drugih besedil, od črtic, esejev, predavanj do dnevnikov, pisem, osnutkov. FOTO WIKIMEDIA

je žal kmalu umrl, prvič objavil svoj tekst, šlo je za knjižni oceni *Pravljic* Oscarja Wilda, ki ga je oboževal, in *Jutra* Karla Široka. Revija je bila neverjetno lepo oblikovana, s secesijskim okrasjem in barvnimi platnicami.

V tem času je s prijatelji iz literarne krožka rad hodil na opuščeno pokopališče pri Sv. Krištofu, ki je bilo tam, kjer je zdaj Gospodarsko razstavišče. Pleli in urejali so grobove Ketteja in Murna ter drugih pesnikov.

Nekega meglenega dopoldneva jeseni leta 1920 je po šolski maši prav na tem pokopališču videl 13-letno Jadvigo Verstovšek, ki so jo klicali Hedi in je veljala za spogledljivo, in se vanjo neskončno zaljubljal. Pisal ji je, a ni nikoli dobil odgovora. Bil je zaljubljen tudi v Nado Obereigner, ki je hodila na realko in je obiskovala literarni krožek, na Dunaju je pozneje študirala igro. Posvetil ji je nekaj pesmi (*Moje sanje se zibljejo / kakor pijane od / mesečine. / Nada, / moja velika Nada! / Polnoč / je kakor morje tišine.*) in jo obiskoval na domu, živela je na Gosposki ulici, kjer je zdaj Mestni muzej.

S prijateljem Alfonzom Gspanom sta še v realki zasnovala mesečnik literarnega krožka in ga poimenovala *Lepa Vida*, tudi zato, ker naj bi bila doma med Devinom in Svetim Križem. Revija je bila ambiciozna in moderna, odzivala naj bi se tudi na sodobna literarna gibanja, kot sta bila futurizem in dadaizem.

Ker je bila revija tiskana, sta si morala sposoditi denar pri sošol-

cih. Kosovel se tega dolga ni mogel rešiti vse do smrti, četudi je bila prva številka revije v skromni nakladi 200 izvodov – izšlo jih je šest – razprodana. Sam je o svojem finančnem stanju zapisal: »Rubrika večnost: dolgovi.« Prijateljici Fanici Obid je optimistično napisal: »Denarja nimam nič, dolgovi vse polno, a vendar me nič ne skrbi. Tu pa tam povasuje pri meni dobra volja in spomnim se tudi na Vas.«

Študent

Po maturi se je vpisal na filozofsko fakulteto, ki je bila na sedanjem sedežu univerze, in obiskoval predavanja o romanski književnosti, slavistiki ter zgodovini umetnosti in filozofiji.

Živel je v Akademskem kolegiju na Kolodvorski ulici 22 v sobi 47. Imel je še dva sostanovaleca, ki sta se pritoževala, da je vse noči sedel za pisalno mizo ob zeleni petrolejki in nekaj »škrebiljal«.

Domačim je napisal, da naj ne skrbijo, da ima postelnino, da jim čevlje snajžijo vsakdan, da je dobil celo copate, a da je v sobi pozimi zelo mrzlo. Iz slavističnega seminarja je zato v kolegij prinašal premog, ker ni imel denarja za kurjavo.

Ludvik Mrzel, ki je bil njegov sostanovalec, se je spominjal, da ga je že takrat začela zanimati socialna krivica, da se je z njim rad pogovarjal o trboveljskih rudarjih, proletariatu, upor. Včasih sta šla skupaj na sprehod v Tivoli ali na Rožnik in klepetala o politiki in svetovnem redu, a se velikokrat tudi sprla, saj je bil Kosovel glede svojih prepričanj zelo temperamenten. »Velikokrat sva zadnji del sprehoda prehodila v morečem, sovražnem molku.«

Prav zaradi svojih »levičarskih« in separatističnih idej se je moral pesnik leta 1925 izseliti iz kolegija. Fanici Obid piše, da v kolegiju velja za anarhista, ker se rad drži bolj zase. In tudi zato, ker je »ved-

no in povsod opozicionalec«. »V 'naprednih' društvih me skoro ni več, klerikalec nisem in tako sem – anarhist.«

Preselil se je na Križevniško 8, k mačehi svojega prijatelja, režiserja Cirila Debevca. To je bilo majhno enosobno stanovanje, mačeha je spala v kuhinji, skozi katero sta fantata hodila v svojo sobo.

Bratko Kreft piše v spominih, da je bila mačeha dobrohotna ženska, ki je »z občudovanja vredno potrpežljivostjo prenašala, da smo skozi njeno kuhinjo-spalnico hodili v drugo edino sobo, v kateri sta stanovala«. V sobo so zahajali prijatelji in vse noči glasno debatirali ter potem po prstih, mimo speče gospe, smuknili na hodnik in izginili.

Kosovel je bil reven in velikokrat lačen. Na kosila je nekaj časa hodil v primorsko menzo Domovina, pozneje pa ga je prijatelj Vinko Košak povabil, naj prihaja na brezplačno hrano v krčmo Pri Košaku, ki je bila na vogalu Kopitarjeve in Kapiteljske ulice. Za prvo kosilo so mu tam ponudili ragu, pečenko, krompir in omako, vino je odklonil.

Ves čas je neutrudno ustvarjal; v sobi, na fakulteti, v kavarnah. Upal je, da bo dolgove odplačal, ko bo končno izdal prvo pesniško zbirko, za katero je že imel naslov – *Zlati čoln*, a si je založnik Ivan Albreht premislil; morda zaradi pomanjkanja denarja, morda zaradi pomanjkanja zaupanja v mladega pesnika. Ena od teorij je tudi, da je izidu zbirke nasprotoval njegov brat Stano, ki se je bal, da bo Srečko zašel v smer Podbevškove futuristične in ekspresionistične revolucije, čeprav je bila to zbirka čustvene, čutne, »baržunaste« in mračne lirike. Brat je bil v skrbeh, da bi knjiga pesmi lahko postala družinska sramota. Tudi pozneje, ko je posthumno izdal njegove pesmi, jih je spreminjal in popravljal.

A Kosovelov talent je bil neuničljiv. Sam sebe je imel za rojenega

pesnika, res ni bil navaden gimnazijec in študent.

Grobnica in mrtvaški pajčolan

Ljubljana je bila deset let njegov dom. Kako je doživljal to mesto? Je zelo pogrešal Kras, »ta na kvadrato razdeljeni ocean«?

Megleno mesto se mu je zdelo tuje, prebivalci hladni in molčeči, čutil je domotožje in bil je begunec, ker ni imel ničesar. »Ljubljana je mizerija,« je napisal prijatelju. Fanici Obid je potožil, »skoro nimam ljudi, ki bi z njimi mnogo občeval. Največ samujem, dasi mi je včasih do skrajnosti težko.«

Njegova osamljenost ni bila zgolj socialna, temveč prehaja v globlji občutek izvrženosti iz sveta in to je bila ena ključnih razsežnosti njegovega odnosa do mesta. Podoba Ljubljane se v njegovem doživljanju pogosto povezuje z motivi megle, mraka in duhovne zadušljivosti, ki dobijo izrazito simbolno vrednost. Mesto ni le fizični prostor, temveč stanje duha. »Ljubljana je grobnica in mrtvaški pajčolan je ljubljanska megla,« zapiše, drugje pa dodaja: »Tu se nič ne dogaja ... drugače je mrak, večer mrak.« Megla in mrak tako postaneta metafori kulturne stagnacije, zaprtosti in odsotnosti ustvarjalne energije. V takšnem okolju se pesnik ne more razvijati, temveč se počuti utesnjenega in duhovno ohromljenega.

Njegovo nezadovoljstvo nad Ljubljano se ne ustavi pri osebni izkušnji, temveč se razširi v ostro kritiko kulturnega in družbenega okolja. V pismu slikarju Avgustu Černigoju leta 1924 zapiše: »Za sedaj pa zato v Ljubljani ni nič ... tam je silna gnoloba.« Še radikalneje v pismu sestri Karmeli leta 1923 trdi: »Ljubljana je smrt za vsakogar, Ljubljana je morilka vsakogar.«

V primerjavi s Trstom, ki je bil kozmopolitsko pristanišče, se mu je res zdela provincialna. Še kot otrok in osnovnošolec je s starši veliko hodil v Trst v Slovensko gledališče v Narodni dom, ki so ga potem leta 1920 zažgali fašisti. Obiskovali so koncerte, literarne večere in gledališke predstave. Od Tomaja do Opčin so pešali, nato so se s tramvajem peljali v mesto.

Evropa umira

Malomeščanska Ljubljana je za Kosovela prispodoba doline šentflorjanske. Ljubljana »s svojimi nizkimi zakajenimi krčmami, koder ugašajo naši polizobraženci, koder tonejo ob začetku in sredi svoje poti naši umetniki in tragičnem spoznanju, da ne zmorejo tega, kar bi hoteli.«

To je citat iz njegovega esejja *Križa*, ki ga začne s stavkom »Evropa umira« in ki ga je ob skromni udeležbi občinstva, kot piše Alfonz Gspan, predstavil v Šentjakobskem gledališču in precej navdušil. »Slovenski umetnik živi sredi mrličev in hlapcev. Obuja jih in prebujajo, pa zaman, kaj bi mrliču svoboda, kaj bi hlapcu umetnost!«

Na kosila je nekaj časa hodil v primorsko menzo Domovina, pozneje pa ga je prijatelj Vinko Košak povabil, naj prihaja na brezplačno hrano v krčmo Pri Košaku, ki je bila na vogalu Kopitarjeve in Kapiteljske ulice. Za prvo kosilo so mu tam ponudili ragu, pečenko, krompir in omako, vino je odklonil.

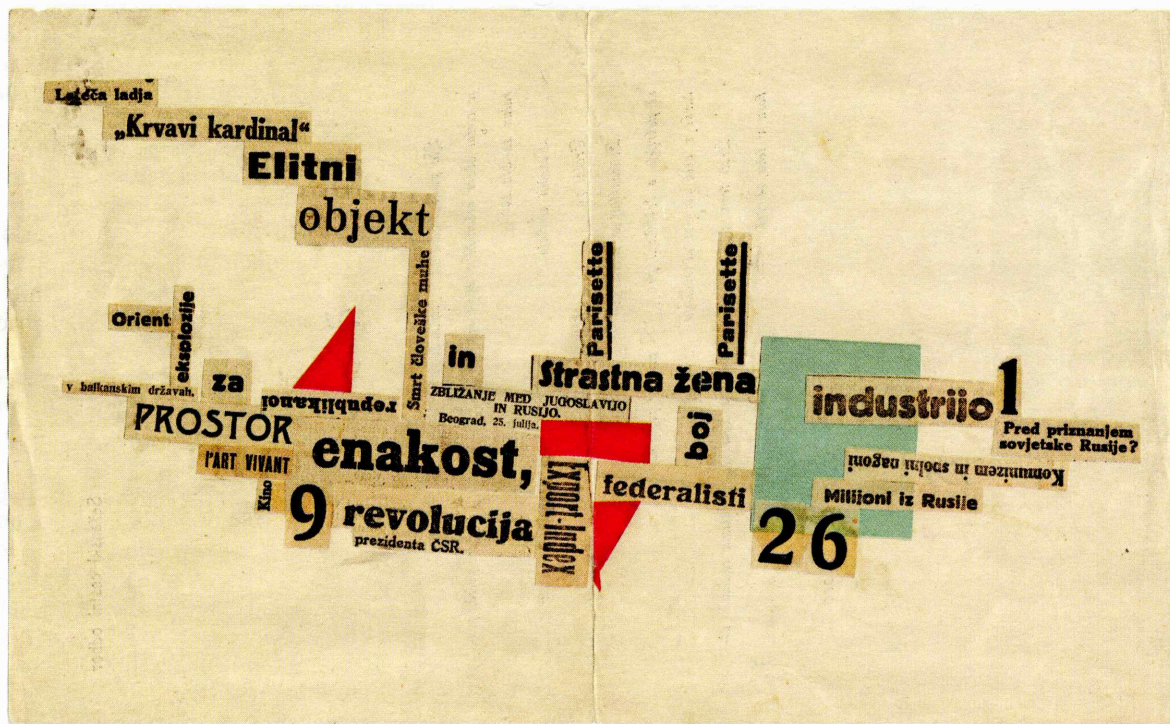
Piše, da se je le štirikrat ta zemlja odzvala s svojo lastno besedo. Prvikrat s Trubarjem, ki so ga pregnali. »Prešeren je umrl, Levstik je znorel, Cankarja je odrešila smrt.« Slovensko javnost je v eseju označil za farizejsko in hinavsko, »ne samo kar se tiče resnice v sodobnosti, temveč tudi v preteklosti«.

Na živce mu je šla zaplankana politika, kulturna postanost, slogaštvo, amaterizem v gledališču, odpor do novih umetniških gibanj – futurizma, ekspresionizma, dadaizma.

Mračna Ljubljana ni dopuščala ustvarjalnega dela, umetniške svobode in odprtega dialoga – tistega dialoga, ki ga je pesnik pričakoval zase in za krog svojih somišljenikov. Ljubljana je bila zanj preveč malomeščanska, omejena in bojazljiva, mesto, ki strahopetno opazuje nove ideje in umetniške smeri.

Čeprav se je sodobna umetnost prebujala in zamirala. V Ljubljani je svoje razvpite večerne soareje prirejal Anton Podbevšek, ki je v »biblijskem privzdignjenim tonu in ob spremljavi klavirja« skoraj kot v ritualu recital *Človeka z bombami*. Prav tako je Kosovel hodil na zenitistične večere, na katerih je nastopal srbski pesnik in slikar Branko Ve Poljanski ter predaval o zenizmu, revolucionarni smeri v umetnosti, in boju proti kapitalizmu.

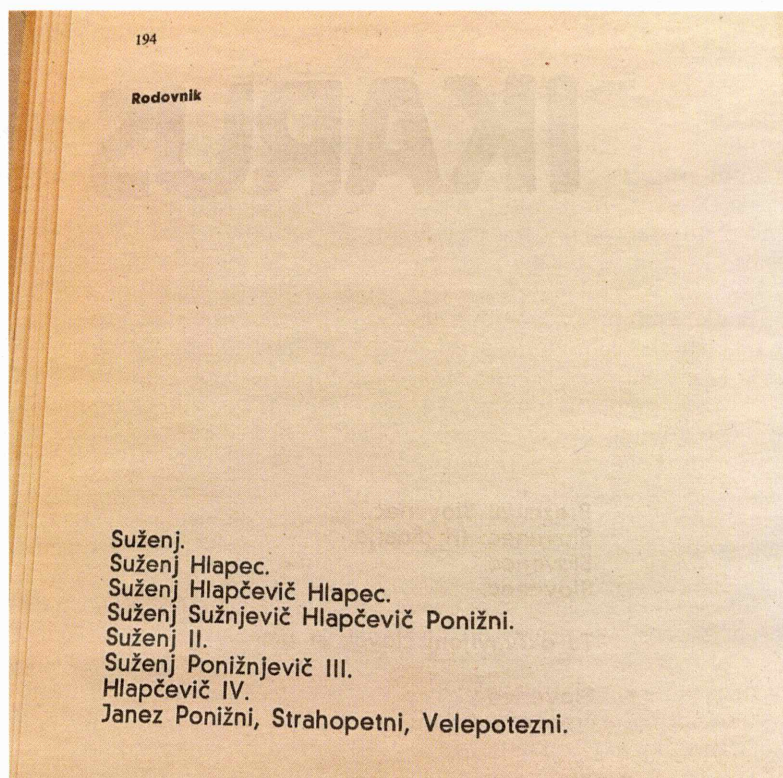
Pozneje sta sodobnost v mesto prinesla tudi Avgust Černigoj in Ferdo Delak, čeprav naj bi se jima, kot piše Bratko Kreft, večina članov literarno-dramatičnega krožka Ivan Cankar posmehovala. Razen Kosovela. Kreft opisuje tudi, kako sta se v sobi na Križevniški, ki je bila očitno nekakšen majhen salon, vedno glasno prepirala Kosovel in Anton Ocvirk, in to ravno glede dadaizma, nadrealizma in socialnega realizma. Kot je dobro znano, je pozneje Anton Ocvirk, ki mu je družina Kosovel v urejanje zaupala Srečkovo literarno zapuščino, s svo-

Srečko Kosovel: *Leteča ladja*

Srečko Kosovel

Ljubljana je bila deset let njegov dom. Kako je doživljal to mesto? Je zelo pogrešal Kras, »ta na kvadrate razdeljeni ocean«?

Integrali, pesem Rodovnik

Srečko Kosovel z materjo in očetom. Starša sta ga v Ljubljano poslala tudi zato, da bi ga obvarovala pred grozotami soške fronte. FOTO KOSOVELOVA DOMAČIJA, TOMAJ

jim zavlačevanjem izdaje *Integralov* nedvomno povzročil določeno organsko motnjo v razvoju slovenske literature. Zakaj so toliko časa ostali v njegovem predalu – izšli so štirideset let po nastanku – je še vedno ena večjih slovenskih literarnih ugank.

Kreft v spominih tudi napiše, da je imel Kosovel, ko je živel na Križevniški, vse svoje rokopise zaklenjene v predalu in je ključ vedno nosil okrog vratu. Bal se je namreč, da mu bo sostanovalec brskal po zvezkih in beležkah, ki jih je bilo res neskončno veliko.

Moja pesem je eksplozija, / divja raztrganost. Disharmonija. / Moja pesem noče do vas, / ki ste po božji previdnosti, volji / mrtvi esteti, muzejski molji, / moja pesem je moj obraz.

Kako je mogoče, da je fant, ki je živel le dvaindvajset let, dva meseca in devet dni, ustvaril tako velikanski pesniški opus in zapustil tako posebno duhovno zapuščino, ki nikakor ni vezana samo na pesništvo. Knjige njegovih nikoli objavljenih pesmi namreč še kar izhajajo.

Njegove pesmi so znova neskončno aktualne, bil je vizionar humanističnega družbenega projekta, umetnik, mislec. V pesmi *Ljubljana spi* opisuje Evropo, ki je ujeta v kaos in smrt, Ljubljana s svojimi kavarnami je prostor dolgočasne in omejene varnosti, pesnik pa pričakuje in išče prelom, drugačen svet, revolucijo. Želi si umetnosti, ki bo naredila preboj, osvobodila misli, mesto, umetnika. To je njegova pesem o Ljubljani.

V rdečem kaosu prihaja / novo človečanstvo! Ljubljana spi. Evropa stopa v grob. / Prihajamo z orkanom. / S strupenimi plini. / [Tvoje ustne so kot jagoda.] / Ljubljana

spi. / Konduker na tramvaju spi. / V kavarni Evropi /čitajo Slovenski narod. / Trkanje biljardnih krogel.

V Pariz, v Pariz

Nad študijem na univerzi ni bil navdušen, predavanja se mu niso zdela kakovostna, želel si je ven iz meglenega mesta, v Firence, v Bologno, Padovo. Sanjaril je celo o Ameriki. Domačim v Tomaj piše, da bo kmalu odpotoval: »Jaz mislim v Pariz. Velik cilj. Trenutno bo treba mnogo energije, a potem bo zlat lep dan, zlat lep dan. Ne bojim se ničesar in se tudi v francoščini dobro izpopolnujem.« Bere pesmi Paula Valéryja v francoščini, prav tako pesmi nadrealistov, njihove

manifeste, Guillaume Apollinaire se mu zdi gibčen in prožen v izrazu, bere dela Jeana Cocteauja, sanjari o pariških kavarnah.

Sestri Karmeli prav tako v pisemu prizna, da se bo odpravil v francosko prestolnico. »Pojdem in se bom učil življenja od velikega življenja. Zmožnosti imam in veliko hrepenenje. Nameravam v Pariz. Ne smeš se nasmejati moji plašni drznosti. Postavil sem cilj daleč, zato da pojdem daleč. Od doma ne bom potreboval denarja, le zasunek z vlakom do tja, pa še tistega ne. Potem ne bo treba od doma skrbeti nič zame. Greva s prijateljem. Naš francoski profesor nama pojde na roko. Če se mi stvar

posreči, bom poskrbel tudi zate in za Černigoja. Lep otok Slovencev sredi Pariza.«

Marijan Rupert, skrbnik rokopisne zbirke v Nuku, ki mi je ob tej priložnosti pokazal originalne revije *Lepa Vida* in Kosovelove šolske zvezke iz realke, je prepričan, da je bil Kosovel zelo ambiciozen in da bi, če bi živel dlje, vsekakor odpotoval v Pariz ali kakšno drugo prestolnico. »Bil je kozmopolit, ki je sovražil provincialnost. Povzema je Cankarjeve ideje in bil kritičen do narodnjaštva, hlapčevstva, nacionalizma. Bil je genij in vizionar.« Rupert že pripravlja veliko razstavo o pesniku, ki bo na ogled jeseni v Cankarjevem domu.

Zastonjkarji

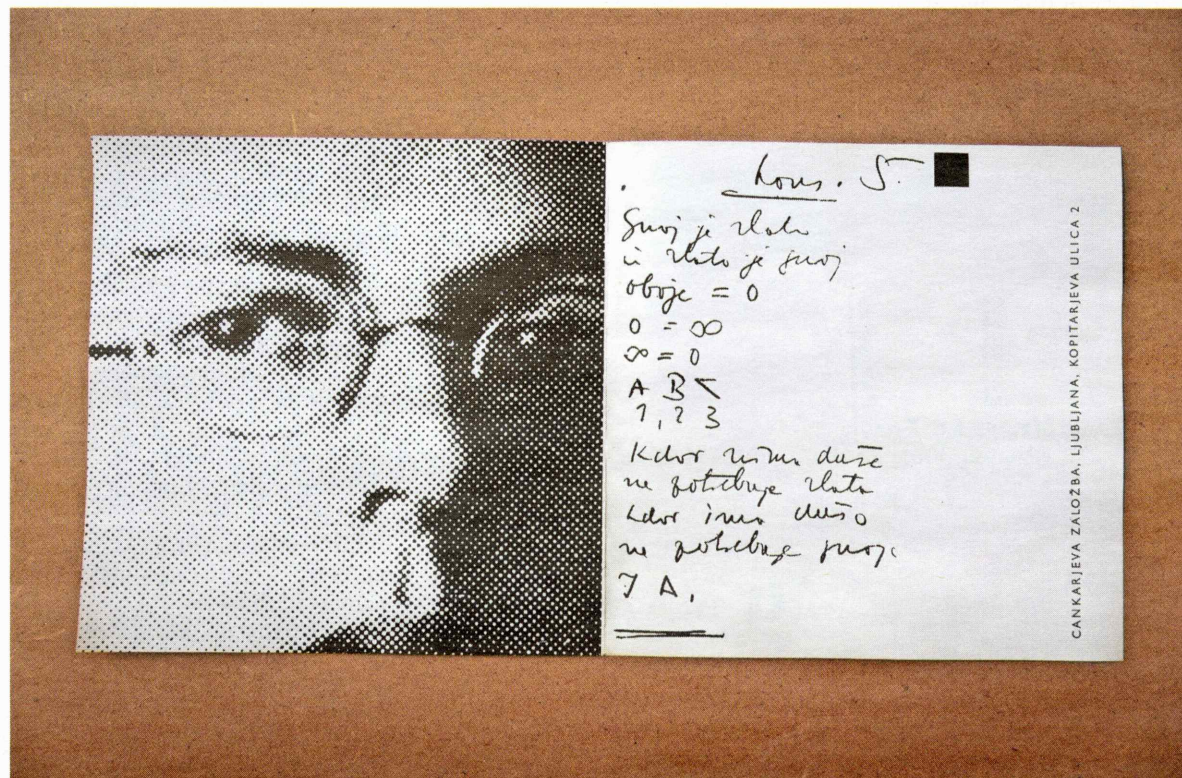
Cankar in Kosovel sta bila kritična do slovenskega lažnega poveljevanja kulture in umetnosti, prepričana sta bila, da Slovenci umetnikov ne cenijo in da verjamejo, da si ne zaslužijo plačila. »Zakaj Slovenci toliko govorimo o kulturi?« se je spraševal Cankar. In odgovarjal: »Zato ker je nimamo.« Oziroma nimamo nikakršnega odnosa do nje.

Cankar v odličnem eseju *Zastonjkarji* na primer piše, da se ljudem zdi »naturno in pravično«, da že tako revni poeti napišejo kaj »za dober namen« oziroma zastonj. Ugotavlja, da če advokat, duhovnik, profesor ali uradnik v svojem prostem času napiše pesmico in jo pošlje med ljudi, postane »zaslužen delavec za narodovo kulturo in narod mu je hvaležen«. Če pa mlad nadarjen človek postane umetnik in služi umetnosti, reven umre za jetiko, je le senca, ki gre mimo, in ni vreden spoštovanja.

Slovenci namreč še vedno mislimo, da umetnik ni delavec, umetnika pa ni delo, »ki ga je treba pošteno plačati, kakor vsako drugo delo, temveč umetnik je nekakšne vrste vaški šaljivec, njegovo delo pa je pisana igračka, brez katere pameten človek lahko izhaja«.

Zastonjkarji, umetniki, ki delajo brez plačila, so po Cankarjevem mnenju veliki grešniki, ki nižajo tržno ceno umetnosti.

Podobno piše Kosovel, ki je upal, da bo lahko s honorarjem, ki ga bo dobil za zbirko svojih pesmi, ne le poplačal dolgove, ampak tudi odpotoval; »Naj umetniki govorijo, kar hočejo o popolnosti svojih umetnin – honorar je vendar sladka beseda.« Pot k popolnosti umetniškega dela po njegovem mnenju pospešuje prav honorar. Honorar je cilj pisa-

Ves čas je neutrudno ustvarjal; v sobi, na fakulteti, v kavarnah. FOTO JOŽE SUHADOLNIK

Po njegovih poteh

nja, ugotovi. »Recimo: ko bi dobil toliko honorarja, da si kupim par dobrih čevljev, bi se lahko pokoril po sivem ljubljanskem blatu; ker ga pa ne dobim, sem, kadar dežuje, vedno doma. Lahko bi se tudi obvaroval kletvin, če bi imel honorar, da si kupim kruha. A tako ga nimam in zaničujem ljudi. Edina uteha mi je, da nisem debel in neroden.«

Prebirala sem Kosovelova pisma. In se ustavljala v posameznostih. Leta 1923 domačim v Tomaju piše o tem, da dobro ve, da ga je mama prosila, naj živi zdravo, a prizna, da je tu in tam nepotrpežljiv grešnik. Mamo je očitno skrbelo, da ne bo, ves bolehen in suh, preveč kadil, saj v svojih pismih večkrat omenja, da bo prenehal, a očitno ne zmore. »Kaj naj vam odpišem na to? Vse veste, da sem tu in tam nepotrpežljivi grešnik; jaz obljubim, toda v tem slučaju je moja volja zelo slaba. Kadil nisem med tem časom cel teden, potem še en dan posebej; toda popolnoma opustiti mi je kajenje za nekaj časa nemogoče. Odvajal se bom, toda saj veste, da je težko.«

Fanici Obid leta 1924 piše, da je bil na Triglavu. Razloži ji celo pot in pove, da so rajžali štiri dni in videli marsikaj lepega. »Naše gore so lepe. Ravno tako Savica in mogoče še postanem turist; na vsak način

pa me vleče že spet, da bi kam šel.« Prizna ji tudi, da je njun odnos več kot samo »romantika«. »Dvoje sil, medsebojno se izpopolnjujočih, dvoje hrepenenj, ki sta živeli svoje čudno življenje sredi samote in daljave.« In ne želi si, da bi med njiju stopila vmes kaka žena, ki bi zasenčila njeno podobo, ki je tako čista in lepa. Prizna ji, da ga včasih popade nemir in obup, da takrat kadi cigareto za cigareto, ne spi in ne

na bolje, mrzlica pa na 39 stopinj. In tako smo poklicali zdravnika. Ta je ukazal vroče obkladke na čelo. Tako vroče, kakor moram vzdržati. Dal mi je par praškov proti glavobolu, nekaj mazila za živčno pomirjanje in tako dalje. Zdravljenje je zdravljenje ali pekel.« Napiše, da je ležal 19 dni in ves ta čas ni bil zunaj. »Zunaj sneži, zdaj ima besedo prekrasno vreme za sprehode bolnikov in rekonvalescentov. Zdaj se

da ne bo nič. Bojiš se, da si zapraviš klavirno, da postaneš svetnik, ker ne moreš grešiti. Tako je.«

Sanjari o dekletih. Kot vsak mlad fant. »Zaljubljen nisem nič, čisto nič, da si hodim preživljati nedeljsko sivino k svoji nekdanji puncici. (Zdaj šele vidim, kako grda je ta beseda, če jo napišem.) Človek se nasmehlja in ima rad tisti brezskrbni smeh in tisto besedo, ki se nehote razodene, počasi jo imam spet malo rad, tako gori ogenj brez plamena. Ona je preveč mladostno sveta, ko bi človek rad oskrunjeno dekle, tako, ki te razume, kadar si pred njo brez predsodkov in igraš samo zaradi parade že zdavnaj dobljeno igro. (...) Bjelinski – zdaj ga šele razumem, ko je rekel, da čuti potrebo po ženskih prsih. Sicer pa, kaj bi govoril, navznotraj je življenje žalostno, pogled ga od zunaj in se ti zdi farsa. Sam igraš in se smeješ sebi, zato je tvoj smeh grenak, a resničen. Kaj bi?«

Ko poleti leta 1925 piše Petru Martincu v tujino, je tako zelo optimističen: »Ljubezen je kakor sonce! To je nekaj in vse drugo nič. Kakšne so Provansalke? Meni se zdi, da morajo biti vse zlatolase, zakaj, ne vem. Ko bi ti vedel, kako je vsa Ljubljana mrtva in šentflorjanska.«

Kaj bi napisal Srečko svojim prijateljem, ko bi končno prispel v Pariz? ●

Srečko Kosovel je tudi pesnik Krasa. Kot piše Vrečko, je zanj to prostor vetrov in svečano zvenelih zvonov, ki nočejo sprejeti pesnikove samote in žalosti.
FOTO PROMOCIJSKO GRADIVO

Nekega meglenega dopoldneva jeseni leta 1920 je po šolski maši na pokopališču videl 13-letno Jadvigo Verstovšek, ki so jo klicali Hedi in je veljala za spogledljivko, in se vanjo neskončno zaljubil.

more niti živeti niti umreti. »Druge dan pa grem na šetališče in rad pogledam kakšno mlado srčkano dekle. Zakaj pa ne, če je lušno in jaz mlad?«

Opraviči se ji, da piše s svinčnikom, ker je papir, ki ga ima, preslah za tinto.

Svoji sestri Karmeli leta 1926 govori o boleznih: »Bil sem prehlajen, pa kakor ponavadi nisem legel. Nenadoma mi je začelo otekati levo oko, ki me je prisililo, da sem legel. Potil sem se, ležal, nič. Oko ni šlo

čutim zdravega, le malo sem še bled in šibak in le tu in tam me draži očesni živec.«

Francetu Pacheinerju opisuje Ljubljano kot mizerijo, po kavarnah ne hodi, ker nima denarja, ne družbe. »Ta pusta okolica me spremeni mogoče celo v svetnika. (...) V seminarjih ne morem strpeti, ker ho-dijo sem taki ljudje, ki jih človek ne gleda rad. Tako si kljub vsem nepri-likam prisiljen strmeti v knjige, še bolj pa vase. Kdaj bo kaj? Ali bo? Ali bo sploh lahko kaj? In se bojiš,